

Praznik upora Svobodni-Befreit

Stati inu obstati

Pod geslom »Svobodni-Befreit« sta minuli petek, 9. julija 2021, bili celovška stolnica in Stolnična ploščad kraj manifestativnega spominjanja, resne in spodobne spomske kulture ter spoštljive in pestre ekumene.

Prireditev praznika za upor je po svoji odporniški izpovedi, vsebinski naravnosti in odprtosti nekoliko spominjala na Oktobrske arene na začetku 80ih let prejšnjega stoletja, ki so krhale in zamajale koroški nemškonacionalni monopol nad zgodovino. Začela se je z ekumensko pobožnostjo v stolnici, nekdanji protestantski cerkvi. Ritual sta opravila krški škof Jože Marketz in njegov evangeličanski sobrat superintendent Manfred Sauer.

Škof Marketz je udeležence pozdravil kot »aktiviste za svobodo«, ki da ni nekaj samoumevnega, temveč se je zanjo treba postaviti že za časa miru. Izrazil je veselje, da je toliko ljudi, ki se skupno spominjajo tistih, ki so se uprli nacističnemu nasilju. Spomin na žrtve nacizma, na vse, ki so se mu uprli, in kultura spominjanja, sta na Koroškem še posebej važna in potrebna. Na spomenikih na drugo svetovno vojno ni imen upornih proti nacizmu in njegovih žrtev, ampak tistih, ki da so kot junaki menda umrli brez obsodbe. To kulturo junštva polagoma nadomešča zavest, da so tudi na Koroškem

bili ljudje, ki so se uprli nasilju. »Bodimo ponosni na to, da so se prav koroški Slovenci najbolj borili proti nacistični moriji. Osebnost sem ponosen, da je moja teta šla v upor,« je dejal škof, ki je opozoril tudi na dvojezično spominsko tablo v stolnici za duhovnike in eno ženo, ki so postali žrtve nacističnega nasilja. Danes, tako škof, spet gre za vrednote človečnosti in svobode, zato je mesto Cerkev na strani zatiranih, beguncev.

Svoboda spet ogrožena

Superintendent Manfred Sauer je svoje misli razpredel okoli neminljivih in brezčasno veljavnih Trubarjevih besed »Stati inu obstati«, ki nas opominjajo, kako hitro se politične razmere spremenijo v nepojmljivo zverinskost. Stati inu obstati pomeni, da se je treba upreti, zoperstaviti vsemu, kar ogroža svobodo, človeško dostojanstvo, svobodno besedo in podžiga versko sovraštvo in sleherni nestrpnost. Spominska kultura se mora soočati z lastno, tudi temno zgodovino, kar da v posebni meri velja za evangeličansko skupnost, ki je tudi na Koroškem močno pozdravila Hitler-

Ob robu ploščadi je bilo na voljo precej literature o uporuh proti nacizmu in nasilju.

jev prihod. Iz njenih vrst pa prihajajo tudi Dietrich Bonhoefer in Sophie in Hans Scholl, ki so svoj upor proti nacizmu plačali z življenjem. Evangeličanski škof je svareče dejal, da svoboda ni nekaj za vselej zjamčenega, kajti v Evropi je danes spet ogrožena, kot kaže razvoj na Madžarskem in drugod.

Zato je dobro, da imamo ljudi, ki gojijo spominsko kulturo. »Danes so nam potrebni medsebojna spodbuda, duh svobode in vzajemnosti in človeškega dostojanstva«, je poudaril škof Sauer.

Pobožnost se je končala v ekumenskem duhu z molitvijo, s katero mujezin vernike vabi v mošejo, in s simboličnim vstopom beguncev v zanje neznan prostor. S tem scenskim posegom in s performanso na ploščadi je Teater Trotamora iz Šentjakoba v Rožu nazorno in pretresljivo prikazal, da besede o vzajemnosti, človeškosti in ekumeni naj niso le lepe, slediti jim morajo tudi dejanja.

Osrednji kraj spominjanja

Stolnična ploščad, polna zamolčane, zakopane, odstranjene in izkrivljene zgodovine,

se je tega sončnega dne spremenila v odprt prostor govorov, petja, prepletajočih se jezikov, knjižnih policin množice ljudi, ki jim je svoboda srčna zadeva. Glavna zahteva je bila, da ta ploščad, kjer je svojčas stala jezuitska kasarna, postane osrednji kraj spomina in stalnega svarila, da je usoda krhke posode svobode edinole v rokah ljudi. V napisu na odru: »Koroška/Kärnten: gemeinsam erinnern/skupno ohranimo spomin« sta ta želja in zahteva bili jasno izpovedani.

Udeležence in udeležence sta v obeh deželnih jezikih, slovensko in nemško, pozdravili Eva Hartmann in Nadja Danglmaier in potlej povezovali spored.

Elisabeth Klatzer, govornica iniciative »Svobodni! Befreit! Praznujmo upor-Ein Fest dem Widerstand« je uvodoma dejala, da je Koroška polna zgodovine in da je vložila ogromno energije v njeno potvarjanje. Ljudje, ki so bili v protinacističnem uporuh, so nam zapustili dediščino poguma, pokončnosti in odgovornosti. In prav zgodovina Stolnične ploščadi zrcali zgodovino dežele. Zato naj bo spominjanje na

Moderatorke Eva Hartmann in Nadja Danglmaier

Zgodovinarica Brigitte Entner

tem kraju vsakoletno, odprto, široko in skupno.

Govor Elene Messner so Novice objavile v prejšnji številki.

Rušenje spomina

Zgodovinarica Brigitte Entner je odstrla zamolčano in dobesedno zrušeno ter odstranjeno zgodovino Stolnične ploščadi. Do leta 1964 je na tem kraju stala jezuitska kasarna. Poslopje so skupaj s cerkvijo, današnja stolnica, konec 16. stoletja zgradili protestantski deželni stanovi. Sprva je bilo bolnišnica, v protireformaciji pa so ga skupaj s cerkvijo prevzeli jezuiti in v njem uredili izobraževalne ustanove, cerkev pa je postala katoliška stolnica, posvečena apostoloma Petru in Pavlu. Po prepovedi jezuitskega reda leta 1773 je poslopje postalo kasarna, imenovana po jezuitih, kajti Celovec se je razvil v pomembno garnizijsko središče. Razpita je bila ječa kasarne, med prvo svetovno so na njenem dvorišču streljali dezerterje. Leta 1919 je v kasarni bilo nedolžno zaprtih nad petdeset koroških slovenskih civilistov. Kasarno je seveda kori-

stila tudi nemška vermaht. Leta 1938 je tu bil stacioniran polk 138 gorskih lovcev, katerega člane na Koroškem slavijo kot »junake Narvika«.

Polk je organiziral Alois Windisch, po katerem je imenovana kasarna v Celovcu. Zamolčano pa je, da se je ta polk proslavil s svojo brutalnostjo, med drugim pri zatiranju partizanskega upora na Gorenjskem in da je Windisch obsojeni vojni zločinec. Med drugo svetovno vojno je v kasarni bilo tudi divizijsko sodišče.

Po drugi svetovni je kasarna do njihovega odhoda 20. maja 1945 sprva služila jugoslovanskim vojaškim oblastem kot zapor za zajete nacistične in vojne zločince, julija 1945 pa so britanske oblasti v dezolatno kasarno strpale okoli 400 koroških Slovencev, ki so se vrnil iz nemških pregnanskih taborišč. Na voljo sta jim bili le dve stranišči.

Entner je svoja izvajanja zaključila z ugotovitvijo, da usmerjen spomin in načrtna pozaba oblikujeta dojemanje zgodovine in zagotavljata ohranjanje oblasti. Zato sta kritična razprava o posredovani zgodovini in soočanje z

Člani SPD Rož so pripravili čudovit performans proti pozabi.

njo in njenimi miti v odprti družbi neobhodno potrebna.

Upor za preživetje

Novinarka Tanja Malle je na začetek svojih razmišljanj postavila geslo »Tukaj smo! Proti koroški tradiciji izbrisanja!«. Po vsem tem, kar se je v tej deželi zgodilo v polpretekli zgodovini, je pravi čudež, da koroški Slovenci sploh še smo. Ta čudež se je zgodil le zaradi upora, oboroženega, jezikovnega kulturnega, političnega, ker je »v srcu bil upor«, kot je zapisal pesnik Andrej Kokot, upor proti fizičnemu uničenju in izbrisanju slovenske Koroške. Višek fizičnega izbrisanja je bil pregon in internacija koroško-slovenskih družin leta 1942, tudi družine njenega starega očeta Feliksa Wieserja. Kot partizan se je imenoval Srečko. Na koncu je Malle kritično vprašala, ali določeni koroški slovenski politični predstavniki zares želijo podpirati organizacijo kot KHD, ki trdi, da želi graditi mostove, obenem pa postavlja spomenike, ki povečujejo antisemite in nacistične kot Hansa Steinacherja. Organizacijo, ki danes koplje jarke proti mi-

grantom in beguncem?

V imenu Kluba slovenskih študentk in študentov na Dunaju je Simon Urban zahteval novo kulturo spominjanja za mlajšo generacijo. Potrebna sta pozitivna ocena osvoboditve izpod nacizma, kar se na Koroškem ni zgodilo v zadostni meri, in razkrinkanje protislovenskega značaja nemškonalnih mitov in spominjanj okoli 10. oktobra, ter tako imenovane »samoosvoboditve« dežele, ki se povezuje s kriminalizacijo protifašističnega, partizanskega upora. Kultura spominjanja in antifašizem naj aktivno vplivata na družbo in se zoperstavi revizionističnim pojavom, kakršno je srečanje ustašev v Libuцах, pojavom nacionalističnih in fašističnih skupin, kot so identitarci, in postavljanju spomenikov za nacistične in rasiste.

Pomembna spomska platforma »Memorial Kärnten/Koroška« je ob proslavi »Svobodni! Befreit« izdala brošuro »Celovška stolnična ploščad – spominjanje in srečanje – Domplatz Klagenfurt – erinnern und begegnen«. Dobite jo v obeh slovenskih knjigarnah v Celovcu. F. Wakounig

V stolnici je bila najprej maša.

Tudi predstavniki društva Peršman so bili aktivni udeleženci.